

Rámmapládna mánálgárdáj

→ sisadno ja
dahkamusá

* Fámon le **01.08.17**

NB!

Dán sajen gávnnu agev
ådásamos rámmapládna
udir.no/rammeplan

 Åhpáduš-
direktoráhtta

Rámmaplána njuolgadustjála mánálgárde sisano ja dahkamusáj hárráj

Stuorradigge le lágajn biehtsemáno 17. biejves nr 64 mánálgárdij hárráj (mánálgárddeláhka) mierredam bádjásasj mærrádusá mánálgárde sisano ja dahkamusáj hárráj, bs. §§ 1, 1a, 2, n3, 4 ja 5. Rámmaplána njuolgadustjála mánálgárde sisano ja dahkamusáj hárráj (rámmapládna) buktá lasse mærrádusájt mánálgárde sisano ja dahkamusáj hárráj.

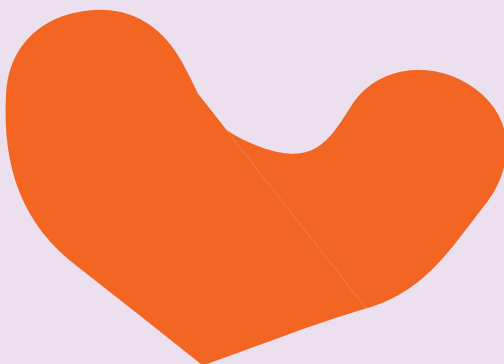
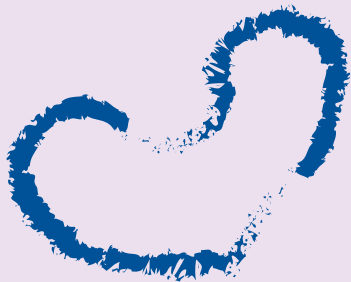
Rámmapládna doajmmagoahtá bárggemáno 1. biejve 2017. Sæmmi báttás fámoduhteduvvá njuolgadustjála snjuktjamáno 1. biejves 2006 nr. 266 rámmapládna mánálgárde sisano ja dahkamusáj hárráj.

Láhkaloahpádus: Mierredum Mahttodepartementas vuoratjismano 24. biejve 2017 láhkaloahpadusájn lágas biehtsemáno 17. biejves 2005 nr. 64 mánálgárdij hárráj (mánálgárddeláhka) § 2 giehttjit oasse. Rievdaduvvam njuolgadustjállaga baktu moarmesmánno 8. biejve 2017 nr. 588.

Sisadno

1. Mánálgárde árvvovuodo	7
Máná ja mánnávuoha	8
Demokratijja	8
Moattevuoha ja gasskasasj vieledibme	9
Dássádus ja avtaárvvusasjvuoha	10
Nanos ávddánibme	10
Iellemrijbadibme ja varresvuoha	11
Mánálgárde sierra ulmij	12
2. Ávdásvástádus ja rálla	15
Mánálgárddeægát	15
Jádediddje	16
Pedagogihkalasj jádediddje	16
3. Mánálgárde ulmme ja sisadno	19
Mánálgárdde galggá bærrálgáhtset mánálgárde dárbov huvso hárráj	19
Mánálgárdde galggá bærrálgáhtset mánálgárde dárbov stáhkama hárráj	20
Mánálgárdde galggá ávddamav ávdedit	21
Mánálgárdde galggá oahppamav ávdedit	22
Mánálgárdde galggá rádnastallamav ja aktisasjvuodav ávdedit	22
Mánálgárdde galggá guládallamav ja gielav ávdedit	23
Sáme mánálgárde	24
Ietjá mánálgárde gánná li sámé máná	25
4. Mánálgárde oassálasstem	27
5. Aktisasj barggo sijda ja mánálgárde gaskan	29

6. Målssoma	33
Gå mánná mánárgárdđáj álggá	33
Målssoma mánárgárden	33
Målssoma mánárgárde ja skávlå gaskan	33
7. Mánárgárdde pedagogihkalasj doajmma	37
Pládnabarggo	37
Jahkepládna	37
Árvustallam	38
Dokumentasjávnná	39
Ásadiit sahtepedagogihkalasj fáladagáv mánájda gudi dárbahti sierra dárjav	40
8. Mánárgárde barggovuoge	43
Progresjávnná	44
Mánárgárde digitála barggo	44
9. Mánárgárde fáhkasuorge	47
Guládallam, giella ja tæksta	47
Rumáj, labudallam, biebbmo ja varresvuohta	49
Dájdda, kultuvvra ja sjuggelisvuohta	50
Luonndo, birás ja teknologijja	52
Låhko, sadje ja hábme	53
Etihkka, åssko ja filosofijja	54
Lahkabirás ja sebrudahka	55

1. Mánálgárde árvvovuodo

Mánálgárde árvvovuodo galggá gaskostaláduvvat, dájmaduvvat ja átsádaláduvvat juohkka pedagogihkalasj bargon mánálgárden. Mánnávuodan le iesjárvo, ja mánálgárden galggá liehket ábbálasj lahkanibme mánálg ávddánibmáj. Mánálgárde sebrudakmandáhtta le, aktisasjuodan ja semasvuodajn sijdajn, bærrálgáhtset mánálg dárbov huvso ja stáhkama hárráj, ja ávdedit oahppamav ja ávddamav vuodon álles ávddánibmáj. Stáhkamav, huvsov, oahppamav ja ávddamav viertti gæhttjat aktijvuodan.

Mánálgárddelága § 1 ávddánbohtá mánálgárdde galggá vuododuvvat vuodulasj árvvoja risstalasj ja humanistalasj árbe ja dábij milta, duola dagu vieledibme almasjárvvuj ja luonnduj, vuojnjalasj friddjavuohtaj, guojmmegieresvuotaj, ándagisluojtemij, avtaárvvusasjuotaj ja solidaritiehttaj, árvo ma ávddánbáhti duon dán áskon ja iellemvuojojn ja ma li tjanádum almasjrievtesvuodajda. Divna mánálgárde galggi liehket árvvovuoduj tjanádum mij le mierredum mánálgárddelágan ja rijkajgasskasasj konvensjávnnáj majt Vuodna le dáhkkidam, degu AN:a konvensjávnnáv basádismáno 20. bieves 1989 mij guosská mánálg rievtesvuodajda (mánálgkonvensjávnná) ja ILO-konvensjávnná nr. 169 mij guosská álggoálm mugijda ja tjerdalasj álm mugijda iesjradálasj stáhtajn (ILO-konvensjávnná).

Duosstot mánálg dárbojt mij gullu huksuj, jasskavuotaj, gulluvasjuotaj ja dáhkkidibmáj ja sihkarastet vaj mánálg oadtju oasev ja aj doajmmat aktisasjuodan, le ájnas árvo ma galggi vuojnusij bohtet mánálgárden. Mánálgárdde galggá ávdedit demokratijjav, moattevuodav ja gasskasasj vieledimev, dássásasjuodav, nanos ávddánimev, iellemrijbadimev ja varresvuodav.

Vuonarijkan le, álgoálm mugij sierra rievtesvuodaj gáktuj, sierralágásj vælgo-gisvuodav bærrálgáhtset sáme mánáj ja æjgádij berustimijt, bs. vuodoláhka § 108, mánájkonvensjávnná art. 30 ja ILO-konvensjávnná. Sámemáná mánájdijn galggi oatsoduvvat vaj bisodi ja ávdđánahtti gielasa, máhtudagás ja kultuvrav berustahtek gánná rijkan li árromin.

Máná ja mánnávuolta

Mánájdárde galggá dáhkkidit ja bærrálgáhtset mánnávuoda iesjávov. Væhkádallat vaj divna máná gudi li mánájdárdijn oadtju buorre mánnávuodav gánná soaptsu, rádnastalli ja stáhki, le ájnas. Mánájdárden le aj gárvedime ájgge dájmalattjat sebrudahkaj oassálastátjit mij vas vaddá vuodov buorre iellemij.

Divna ássje ma mánnáj guoski, galggi mánnáj buorren boahitet, bs. Vuodolágav § 104 ja mánájkonvensjávnná art. 3 nr. 1. Dát le bádjásasj prinsihppa mij guoská álles mánájdárde doajmmaj.

Máná galggi sierra indivijddan duostoduvvat, ja mánájdárde galggá máná átsádallamilmev vieledit. Máná bájnnuji birrusijs, valla máná aj bájnneji ietjasa iellemav. Mánájdárde galggá mánájda sajev vaddet iesjgenga máhtukvuodajn, perspektivajn ja átsádallamij ja viehkedit vaj máná, aktan ietjádij, ámastit buorre vuojnov ietjasa hárráj ja ietjas máhtukvuodaj hárráj. Máná galggi duostoduvvat empatijajn ja oadtjot máhttelisvuodav ietjasa empatijav ja ándagisluojtem máhtukvuodav ávdđánahttet.

Demokratijja

Valljudahka ja individualiserim buktá dárbov demokratijja dádjadussaj, moattelágásjuodaj vieledibmáj ja buorre guottojda aktisasjuodan aktan viesutjit. Gá máná mánájdárde aktisasjuohtaj oassálassti, de oadtju dádjadusáv sebrudagás ja dat væráldis massta li oassen. Mánájdárde galggá demokratijjav ávdedit ja liehket sebrudahtte aktisasjuohta gánná divna bessi oassálasstet, gullut ja

vuojnnut. Divna máná galggi bessat átsádallat sij li oasen demokratijjas gá li vájkkudime mánárgárde sisadnuj, berustahtek guládallammáhtukvuodas ja gielalasj tjehpudagás. Máná sáme mánárgárdijn galggi oadtjot máhttelisvuodav ietjasa giela baktu oassálasstet. Duo dá vuojno ja ájádusá ja perspektijva galggi ávddánboahitet ja liehket vuodon gá mánárgárdde ávddán demokratijjalasj aktisasjvuohan. Mánárgárdde galggá vaddet mánájda dádjadusáv ja ámastit demokratijjalasj árvojt ja dábjit ma li vuodon udnásj sebrudagán. Mánáj vuojnjalasj friddjavuohta galggá dâhkkiduvvat.

Moattevuohta ja gasskasasj vieledibme

Mánárgárdde galggá almasjárvo vieledimev ávdedit gá tjalmos, árvvon adná, ja ávdet moattevuodav ja gasskasasj vieledimev. Máná galggi bessat átsádallat moattevuodav ájádusáj, dâmadimij ja viessoma hárráj. Sæmmi bále galggá mánárgárdde vaddet aktisasj átsádallamijt ja tjalmosit aktisasjvuoda árvov. Mánárgárdde galggá vuosedit gáktu divna máhtti nubbe nupes oahppat ja mánáj njunjágisvuodav ávdedit ja imájdallamav muodukvuodajs ja sieradusájs. Mánárgárdde galggá divna mánájt vuojnnet ja dâhkkidit, ja tjalmosit ájnégis máná sajev ja árvov aktisasjvuodan.

Mánárgárden galggá moattevuohta liehket resurssan pedagogihkalasj bargon ja doarjjot, gievrrodahttet ja oatsodit mánáv ietjas kultuvralasj ja individuála máhtukvuodas. Mánárgárdde galggá tjalmosit variasjávnnájt árvojs, áskojs ja iellemvuojnojs. Mánárgárden galggá liehket sadje vuojnjalasj dimensjávnnáj mij le vuodon dialávvggáj ja moattevuoda vieledibmáj.

Mánárgárden galggá liehket sadje kultuvrratjâhkanimijda, vaddet sajev mánáj ietjasa kultuvrrahábbmimij ja vaddet mánájda máhttelisvuodav dábddât ávov ja bessat rijbadit sosiála ja kultuvralasj aktisasjvuodan. Mánárgárdde galggá vaddet moattelágásj svidájt, átsádallamijt ja vásádusájt ja gâbttjât bájkálasj, nasjonála ja rijkajgasskasasj perspektijvajt. Mánárgárdde galggá sáme kultuvrav tjalmosit ja viehkedit mánájt vieledimev ávdedit ja aktisasjvuodadâbdov sáme moattevuoda

hárráj. Mánájjárdde galggá tjalmostit moattevuodav fámiljaj gáktuj ja berustit vaj divnajn le ietjasa fámilljahábme mánájjárden.

Dássádus ja avtaárvvusasjvuoha

Mánájjárdde galggá avtaárvvusasjvuodav ja dássádusáv ávdedit berustahtek sjiervijs, doajmmamáhtukvuodas, seksuála sieradusájs, sjiervveidentiehtas ja sjiervvevuodas, etnisitiehtas, kultuvras, sosiála stáhtusis, gielas, áskos ja iellemvuojnos. Mánájjárdde galggá gájjklágájs badjelgæhttjamijt duostodit ja guojm-megieresvuodav ávdedit.

Mánájjárdde galggá doajmmat dássádus ja ij-badjelgæhttjam prinsihpaj milta ja viehkedit vaj máná dejvadi ja ásadit sebrudagáv gánná le dássádus. Divnajn galggá liehket máhttelisvuoha vuojnnut, gullut ja mávtástuvvat oassálastáttijt divna dájjmáda ma li mánájjárden. Bargge vierttiji ájjádallat ietjasa guottoj hárráj vaj buoremusát máhtti ávdđánbuktet ja ávdedit avtaárvvusasjvuodav ja dássádusáv.

Nanos ávdđánibme

Máná galggi oahppat ietjasa huksat, nubbe nuppev ja luondov. Nanos ávdđánibmáj gullu luonndo, ekonomijja ja sosiála dile ja le dárbulasj gá huksá iellemav ednamin nav gáktu iellem le. Mánájjárden le dan diehti ájnas barggo ávdedit árvojt, guottojt ja dájjmájt nannusap sebrudahkaj.

Nanos ávdđánibme le gá ulmutja gudi dálla viessu, oadtju vuodulasj dárbojt ámastit váni biejestek boahhte buolvaj máhttelisvuodajt ámastittjat ietjasa dárbojt. Dánna le gatjálvis ájjádallat ja dámadit bájjkálattjat, nasjonalalattjat ja globalalattjat. Mánájjárdde galggá vaddet mánájda dájjadusáv jut udnásj dájjmájs sjaddi báhtusa boahhte ájjggáj.

Mánájjárdde galggá vaddet mánájda máhttelisvuodav lájttalisát ájjádallat, etihkalattjat dámadittjat ja solidaritiehtav vuosedittjat. Máná galggi bessat

átsádallat mij le huvsov vaddet ja bærrálgæhttjat birrusav ja luondov. Sáme mánájda merkaj dat semalattjat luondujn viessot, ávkkít ja tjuohppat luondos.

Máná galggi luonndovásádusájt ámastit ja luondo moattevuhtaj oahpásmuvvat, ja mánájgárdde galggá vaddet mánájda gulluvasjvuodav luonnduj.

Iellemrijbadibme ja varresvuohta

Mánájgárden galggá liehket varresvuodaávdedim- ja duostodimfunksjávnná ja binnedit sosiála sieradusájt. Mánáj rubbmelasj ja psykalasj varresvuohta galggá mánájgárden ávdeduvvat. Mánájgárdde galggá vaddet mánájda máhttelisvuodav soaptsot, iellemávov, rijbadimev ja iesjárvo dábdoj ja duostudit illastimijt jali givsedimijt. Jus mánná illastimijt ja givsedimijt váset, de viertti mánájgárdde dakkár dáhpádusájt ganugahttet ja dajt ássijt gátsedit.

Mánájgárdde galggá liehket jasska ja hásstaliddje sadje gánná máná bessi gæhttjalit duov dáv aktan, aktisasjvuodan ja rádnastaládijn. Máná galggi doarjoduvvat vaj rijbadi vuosstemannamij, hásstalusáj dâmadit, ja oahpásmuvvat ietjas ja iehtjádij dâbdojda. Mánáj galggá liehket máhttelisvuohta vuojnadit bieje birán.

Mánájgárdde galggá liehket arenán rubbmelasj dâjmajda ja mánáj labudallamávov ávdedit ja rubbmelasj ávdânimiev. Bârrâmusá ja biebbmogárvedibme mánájgárden galggá mánájda biebbmoávov vaddet ja lassjes varresvuodadábijt.

Bæjválasj ja lahka aktijvuodan mánáj le mánájgárdde guovdásj dilen vaj máhtti vuojnnet ja diedoijt oadtjot mánáj hukso- ja iellemdiles. Barggijn galggá liehket diedulasj dâdjadus jut máná máhtti liehket huvsojisvuoda dilen, ja vahágahttem ja seksuála illastime dilen, ja vierttiji diehtet gâktu dajt duosstot ja ielvet. Bargge galggi diehtet diededimvælgo birra mánájsuodjalibmáj, bs. mánájgárdde lahka § 46.

Mánálgárde sierra ulmij

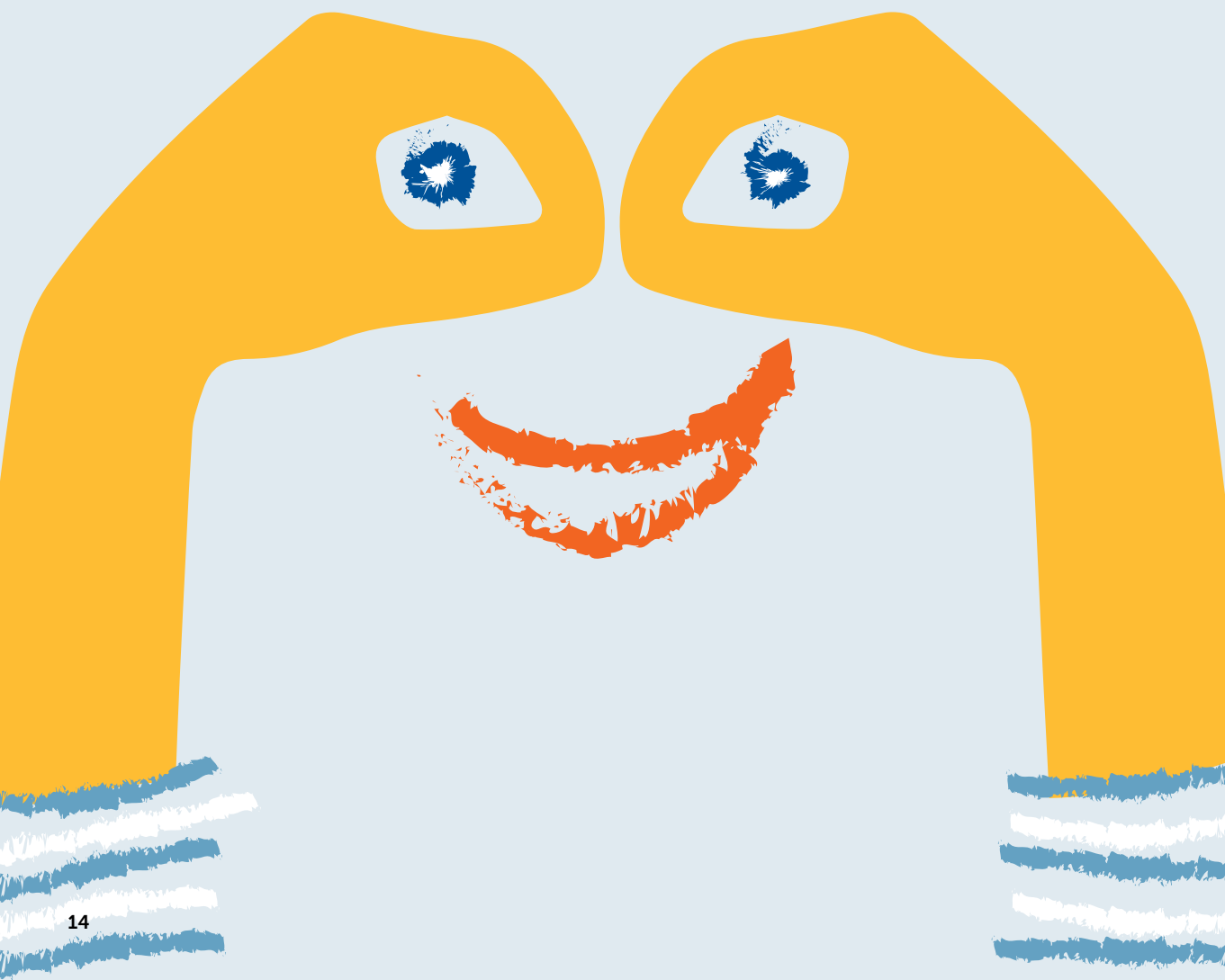
Divna mánálgárde, berustahtek æjggumdilev, le vælggogisá állidit mánálgárdde ulmijt gáktu li tjielggidum mánálgárddeháan § 1 ja rámmaplánan.

Mánálgárddeháan § 1 tjárggi mánálgárdde galggá doajmmat vuodulasj árvoj milta risstalasj ja humanistalasj árbe ja dábe milta, árvo ma ávddánbáhti duon dán áskon ja iellemvuojnojn ja ma li almasjrievtesvuodajda tjanádum. Mánálgárddeháan § 1a vaddá priváhta mánálgárdijda máhttelisvuodav mierredit jut árvo mánálgárde ulmmemærrádusájn e galga risstalasj ja humanistalasj árvojda ja dábijda tjanáduvvat. Ájnegas mánálgárdde máhtta dan diehti adnet ájádusáv ulmmemærrádusájn mij guosská ietjá ásskuj jali filosofijjalasj dádjadussaj.

Mánálgárddeháan § 1a vaddá aj priváhta mánálgárdijda ja mánálgárdijda majt tjoaggulvisá Vuona girkkon jádedi, máhttelisvuodav biedjat sierra mærrádusájt iellemvuojno hárráj duoden mánálgárddeháan ulmmemærrádussaj.

Mærrádusá sierra ulmij galggi mierreduvvat mánálgárde njuolgadásájn. Mánálgárdijda ma mierredi sierra mærrádusájt iellemvuojno hárráj, galggá njuolgadásájn ávddánboahitet majt da merkahi.

Berustahtek jus mánálgárdde vállji ietjá lahkanimev ulmmemærrádusájdajda jali mierret sierra mærrádusájt iellemvuojno hárráj, le mánálgárden vælggogisvuohhta bærrálgáhtset árvojt ulmmemærrádusájn ma li almasjrievtesvuodajda tjanádum. Divna mánálgárde, berustahtek æjggumdilijs li vælggogisá mánálgárdev jádedit dájna aktisasj árvovuodujn; vieledibme almasjárvos ja luondos, vuojnjalasj friddjavuohhta, guojmmegieresvuohhta, ándagisluojttem, avtaárvvasasjvuohhta ja solidaritiehitta.

2. Ávdásvásstáduš ja rálla

Mánárgárdeæjgáda ja divna gudi mánárgárden barggi, galggi aktan rámma-plána ulmijt állidit ja gájbbádusájt ietjasa átsádallemij ja máhtudagá milta. Dát kapihtal tjielggi mánárgárdeæjgádij, jádediddje ja pedagogihkalasj jádediddje rállav mánárgárden. Dá li da nammadusá ma li mánárgárddelágan aneduvvam.

Rámma-plána ietjá kapihttalijn gávna mánárgárdeæjgádjij vælggogisvuodajt ja dá gulluji gájkajda gudi mánárgárden barggi. Mánárgárdeæjgádjij le dat profesjávnná mij áhpaduvvá mánárgárde dájmajt bærrárgátsájt. Mánárgárde le organisásvávná gánná bargge oahppi ja galggi árvvaladdat fágalsj ja estetalsj tjuolmajt, fágallattjat ja liehket oalle rállamodella. Sij galggi bærrárgáhtset aktivuodav manáj gaskan juohkusijn, mánáj ja barggij gaskan ja barggij ja æjgádij gaskan.

Mánárgárdeæjgáda

Mánárgárdeæjgádin le bajemus ávdásvásstáduš vaj mánárgárde dájmaduvvá doajmme lágaj ja njuolgadusáj milta, bs. mánárgárddelágan § 7 vuostasj oasse. Mánárgárdeæjgádin le dan diehti juridihkalasj ávdásvásstáduš mánárgárde-fálaldagá kvalitiehtas.

Bargge máhtudagájn le gájbbádussan vaj mánárgárde-fálaldahka sjaddá buorren, dan diehti le vuordedahte vaj mánárgárdeæjgát dættot barggij fágalsj ja pedagogihkalasj árvustallamav jádedijn.

Mánárgárddeægát máhtá rámmaþlánav hiebadit bájkálasj diliida, bs. mánárgárddeáláhka § 2 gávtsát oasse. Mánárgárddeægáda bájkálasj hiebadibme bierrri ávddánboahitet mánárgárde njuolgadásájs.

Jádediddje

Jádediddjen le bæjválasj ávdásvástádus mánárgárdes; pedagogihkalattjat, barggij hárráj ja háldadime hárráj. Jádediddje galggá bærrájgæhttjat vaj pedagogihkalattjat barggo mánárgárddeálágav ja rámmaþlánav tjuovvu, ja vaj bargge ámastit aktisasj dádjadusáv bargos mij tjuovvu. Jádediddje galggá bærrájgæhttjat vaj bargge bessi máhtudagás adnuj válldet. Gájbbádussan buorre pedagogihkalasj ja háldadásá jádedibmáj le buorre aktisasjbarggo mánárgárddeægádijn, mánárgárde pedagogihkalasj jádediddijn ja mánárgárde ietjá barggij. Jádediddje jádet ja gátset mánárgárde pládnabargov, dokumentasjávnná, árvustallamav ja mánárgárde sisano ja barggovuogij ávddánahttemav ja bærrájgæhttjá vaj álles barggijjuogos barggij oassálasstá.

Jádediddje vásstet vaj mánárgárden li doajmme vuoge aktisasjbarggij guoskavasj institusjávnnáda, duola degu skávllá, varresvuodastasjávnná, pedagogihkalasjpsykologijjalasj dievnastus ja mánájsuodjalibme.

Pedagogihkalasj jádediddje

Pedagogihkalasj jádediddje ávdásvástádus le jáhtuj biedjat ja jádedit pedagogihkalasj bargov, buorre fágallasj dájdo milta. Pedagogihkalasj jádediddje galggá bagádallat ja gátsetit vaj mánárgárddeáláhka ja rámmaþládna tjuovoduvvaba pedagogihkalasj bargo baktu. Pedagogihkalasj jádediddje jádet bargov plánidat-tijn, tjadádimijn, árvustallamijn ja bargo ávddánahttemijn mánájuohkusin jali dan suorgen majt sán jádet.

Viehke- ja doarjjanævojt rámmaplána milta gávna
dánna **udir.no/rammeplan**

3.

Mánálgárde ulmme ja sisadno

Mánálgárde sisadno galggá liehket gájkbelak, málsudahkes ja hiebaduvvam ájnegas mánnáj ja mánájjuohkusij. Mánálgárden galggi máná bessat stáhkak ja dâmadimávov ávdedit, imájdallamav ja diehtemvájnogisvuodav. Barggo mij guosská huksuj, ávdamij, stáhkamij, oahppamij, sosiála máhtudahkaj ja guládallamij ja giellaj dâhpáduvvá avta bále ja tjoahken ávdedi máná gájkbelak ávddânimiev. Sáme mánálgárdijn galggá dat barggo tjanáduvvat sámegeiellaj, kultuvrraj ja árbbediehtuj. Mánálgárdde galggá liehket kultuvrraarená gânná máná ietja li siegen dahkamin ietjasa kultuvrav dilen gânná bessi ávvudallat ja suohtastallat.

Mánálgárde birás galggá liehket jasska ja hássaliddje ja vaddet mánájda gájkbelak labudallamátsádallamijt. Bargge galggi birrasav hábbmit vaj divna máná bessi stáhkamijda ja ietjá dâjmajda oassálasstet, ja vaj stáhkusa ja gávne li mánájda sadjihin.

Mánálgárdde galggá bærrálgáhtset mánáj dárbov huvso hárráj

Hukso le ájnas mánáj jasskavuoda ja soaptsoma hárráj, ja empatijja ja guojm-megieresvuoda ávddânimie hárráj. Mánálgárdde galggá mánájda vaddet máhttelisvuodav ávddânahttet luohádusáv allasisá ja iehtjádijda. Mánálgárden galggi divna máná vuojnnut, dâdjaduvvat, vieleduvvat ja oadtjot dav viehkeve ja dârvav majt dârbahi. Mánálgárdde galggá ásadit huvsulassj aktijvuodav mánáj ja barggij gaskan, ja mánáj ietjasij gaskan, mij le vuodon soaptsomij, ávvuj ja rijbadibmáj. Bargge galggi bargov dahkat birrasa hárráj mij ij dagá mánájt dâssju huvso vuosstávjáldden, valla aj dakkárin ma árvvon adni iehtjádijt huksat.

Bargge galggi

- bærrálgáhtset mánáj rubbmelasj dárbov, duola dagu dárbov vuojnadi
- ásadit dilev vaj máná tjadni barggijda ja guhtik guojmmásisá
- bærrálgæhttjat vaj divna máná jasskavuodav átsádalli, gulluvasjuodav ja soapptsomav mánáigården
- duosstot divna mánájt rabás mielajn, liekkosvuodajn ja berustimijn, ja huvsov vuosedit juohkka ájnna mánnáj
- liehket gullisa mánáj ávdđánbuktemijda ja duosstot sijá dárbov huksuj hiellesvuodajn
- doarjjot ja hasodit mánájt huvsatjit nubbe nuppev ja ietja huvsov ámastit
- viehkedit mánájt luohtedir allasisá ja iehtjádijda

Mánáigårdde galggá bærrálgáhtset mánáj dárbov stáhkama hárráj

Stáhkamij galggá liehket guovdásj sadje mánáigården, ja stáhkama árvvo galggá dáhkkiduvvat. Mánáigårdde galggá buorre ævtojt vaddet stáhkamij, rádnastallamij ja mánáj ietjasij kultuvrraj. Stáhkam galggá liehket arenán mánáj ávdđánibmáj ja oahppamij, ja sosiála ja gielalasj avtastallamij. Mánáigårdde galggá arvusmahttet ja sajev vaddet duon dán stáhkamij álggon ja sinna. Mánáigårdde galggá viehkedit vaj divna máná bessí ávov átsádallat, suohtastallamav, geldulasjuodav ja berustimev stáhkama baktu, juogu aktu jali rádnaj siegen.

Bargge galggi

- organiserit sajev, ájgev ja stáhkamgávnijt arvusmahtátjit duon dán stáhkamij
- viehkedit vaj máná oadtju aktisasj átsádallamij vuodon stáhkamij ja ásadit dilev stáhkamtiemáj ávdđánahttemij
- ávdedit sebrudahte birrasav gánná divna máná máhtti stáhkamij oassálasstet ja ávov dábdđát stáhkama baktu
- gæhttjat, analyserit, doarjjot, oassálasstet ja boannodit stáhkamav mánáj premissaj baktu
- bagádallat mánájt jus stáhkam buktá nievrep avtastallamvuogijit

- liehket diedulasj ja árvustallat ietjas rállav ja oassálasstemav gá máná stáhki
- álgadit stáhkamav ja viehkedit vaj divna sihti stáhkát

Mánálgárdde galggá ávddamav ávdedit

Mánálgárdde galggá doarjjot mánájt gæhttjalittjat ja njunjágahtátjit birrašav ja viehkedit mávtugis, iesjrádálásj ja vásstediddje oassálasstemij demokratijjalasj aktisasjvuodan. Mánálgárdde galggá ávdedit avtamielakvuodav ja solidaritiehtav sæmme báttá gá individuála ávddánbuktema ja dájma galggi árvvon aneduvvat ja gátseduvvat. Mánálgárdde galggá mánájt viehkedit dájdadittjat aktisasj árvojt ja dábiht ma li aktisasjvuohatj ájnnaša. Mánálgárdde galggá ávdedit mánájt gul-luvasjvuodav sebrudahkaj, luonnduj ja kultuvrraj.

Mánálgárden galggi máná bessat mierredimprosessajda oassálasstet ja aktisasj sisano ávddánahttemij. Máná galggi hasoduvvat ávddánbuvtátjit vuojnojt ja ájádusájt dan væráldin gánná sij li oassálasste. Avtastallama, dialávgá, stáhkama ja njunjágahttema baktu galggá mánálgárdde viehkedit mánájt ávddánahtátjit lájttalis ájádallamav, etihkalasj árvustallammáhtukvuodav, máhtukvuodav vuos-teldittjat ja doajmmamáhtudagáv, vaj rievddamijht máhtti dahkat.

Bargge galggi

- ásadit mávsulasj vásádusájt ja doarjjot mánájt identitiehta ávddánahttemav ja positijva iesjdádjadusáv
- doarjjot mánájt dájmaht, berustimev ja aktisasjvuoda oassálasstemav
- tjalmostit ja árvvon adnet duov dáv dárbov, vuojnov ja perspektijvaj aktisasjvuodan
- vuojnnet, dáhkkitid ja gátsedit mánájt perspektijjav ja dájmaht
- hásstalit mánájt ájádallamav ja bivddit njunjágahttem ságastallamijda
- tjalmostahttet ja dættodit moattevuodav ja ærádisáv vuodon átsádallamijda, njunjágahttemij ja oahppamij

Mánálgárdde galggá oahppamav ávdedit

Mánálgárden galggi máná vásedit arvusmahtte birrasav mij doarjju sijá mielav stágoatjit, guoradalátjit, áhpatjit ja rijbadittjat. Mánálgárdde galggá oahpásmahttet ádá dilijda, tiemájda, dáhpádusájda, materiálajda ja ræjdojda ma vaddi mávsulasj avtastallamav. Mánáj njunjágahttem, sjuggelisvuohta ja diehtemvájno galggá dáhkkiduvvat, arvusmahteduvvat ja biejaduvvat vuodon sijá oahppamprosæssaj. Máná galggi bessat guoradallat, ájttsat ja dádjadit aktijvuodajt, vijdedit perspektijvajt ja ámastit ádá dádjadusáv. Máná galggi álles rubmahav ja divna dábdudagájt adnet ietjasa oahppamprosessajn. Mánálgárdde galggá vaddet oahppamaktisasjvuodav gánná máná bessi ietjasa ja iehtjádij oahppamij oassálasstet.

Bargge galggi

- ásadit sebrudahtte aktisasjvuodav ja ásadit mánájda vaj máhtti oasev válldet ietjasa ja iehtjádij oahppamis.
- ásadit álles oahppamprosessajt ma ávdedi mánáj soapptsomav ja gájkbelak ávddánahttemav
- ájttsat manáj berustimijt ja ásadit máhttelisvuodav oahppamij duon dán dilen ja dájman
- doarjjot ja boannodit mánáj dájmalasjvuodav, imájdallamav, njunjágahttemav, sjuggelisvuodav, oahppammielav ja áskeldimev ietjasa vaddásijda
- vijdedit mánáj átsádallamijt ja bærrálgæhttjat progresjávnaáv ja ávddánimev mánálgárde sisano hárráj
- doarjjot mánáj ájádusájt dilij, tiemáj ja dáhpádusáj hárráj ja ásadit dádjadusáv sijájn aktan
- bærrálgæhttjat vaj divna máná oadtju boandás ja málsudahkes átsádallamijt ja vásádusájt, hásstalusájt ja rijbadimátsádallamijt

Mánálgárdde galggá rádnastallamav ja aktisasjvuodav ávdedit

Sosiála máhtudahka le gájbbedahtte dájmatjit buoragit iehtjádij siegen, ja dat máhtudagá li tjehpudagá, diedo ja guotto ma ávddáni sosiála avtastallama

baktu. Mánáigárden galggi divna máná dábdát ietjasa aktisasjuohtaj ájnna-sin ja liehket buorre avtastallamin mánáj ja álessjattugij siegen. Mánáigárdde galggá dájmalattjat ásadit vaj rádnastallam ja sosiála aktisasjuohta ávdán. Mánáj iesjdábdde galggá doarjoduvvat, sáemmi báttá gá galggi viehkev oadtjot bærráigátsáttjit ietjasa dárbov ja vieledittjat iehtjádij dárbojt.

Bargge galggi

- doarjjot mánáj dájmalasjuodav avtastallamij ja máhttelisjuodav vaj divna bessi stáhkát iehtjádij, ja rádnastallamav átsádallat ja bisodit
- ságastallat avtastallam dábij birra ja bivddit mánájt hábbmitjit dábijt aktisasjuoda avtastallamijda
- doarjjot mánájt vuojnátjit iehtjádij perspektivajt, vuojnnet ássijit moattet guovlos ja ájadallat ietjasa ja iehtjádij dábdot hárráj, átsádallamij ja vuojno
- mánájt doarjjot rájájit bieatjit, vieledit iehtjádij rájájit ja gávnnot tjoavddusijit rijdoj vuolen
- duostodit, ganugahttet ja gátsedit badjelgæhttamav, álgodimev, givsedimev, illastimev ja nievres avtastallamvuogijit

Mánáigárdde galggá guládallamav ja gielav ávdedit

Mánáigárdde galggá liehket diedulasj jut guládallam ja giella vájkkut ja vájkkuduvvá juohkkat bieles mánáj ávdánahedijn. Dialávgá ja avtastallama baktu galggi máná hasoduvvat guládaláttjit, aktan dájmatjit, gulldalittjat, dájdadittjat ja ájadusájt hábbmitjit. Mánáigárdde galggá dáhkkidit ja árvvon adnet mánáj moattelágásj giella ja guládallamvuogijit, sevvamgiellaj aj. Divna máná galggi oadtjot buorre giellaarvusmahttemav bæjvállattjat mánáigárden, ja divna máná galggi bessat oassálasstet dájmajda ma guládallamav ja álles giellaávdánimev ávdedit. Mánáigárdijn sáme mánájda sáme guovlojn galggá mánáigárdde mánáj sámegiellak máhtudagáv ávdedit.

Bargge galggi

- dâhkkidit ja responderit mánáj moattelágásj verbála ja verbáladis moalgedimijt ja sijá giellaâvddânimev doarjjot
- arvusmahttet mánáj verbála ja verbáladis guládallamav ja viehkedit vaj divna máná sehkani avtastallamij ja ságastallamijda
- bærrájgæhttjat vaj divna máná oadtju málsudahkes ja buorre átsádallamijt gá gielav adni guládallamnævvon, ræjddon ájádallamijda, ja ietjasa ájádusájda ja dâbdojda
- liehket diedulattja ietjasa roallaj giellaâvddâgâvvân ja liehket gullisa gá guládi divna mánáj
- gâtsedit mánáj guládallamav ja gielav ja ájttsat ja oatsodit mánájt gejn li duo dá guládallamvâttesvuoda, gudi binnáv ságasti, jali marjnet ságastahjti
- viehkedit vaj gielalasj moattevuolta sjaddá boannudahkan álles mánájjuo-hkusij, oatsodit moattegielak mánájt anátjit iednegielas ja sæmmi báttá âvdedit ja âvddânahttet mánáj dáro-/sámegiela máhtudagáv

Sáme mánájgárde

Sáme mánájgárde galggi mánáj sámegiela máhtudagáv âvdedit, nannit mánáj identitiehtav ja sámé árvojt, sámé kultuvrav ja árbbedábijt bisodit. Sáme mánájgárdijn le sámegiella oajvvegiellan. Mánájgárddeægát galggá mærrá-dusáj nannit jut mánájgárden le mánájgárddebirrasin ulmme nannit mánáj identitiehtav sámegiela ja sámé kultuvrajn. Mánájgárddefálaldahka galggá liehket sæbrájduhtedum oasse sámé sebrudagás. Gájbbádussan le bargge máhtti sámástit ja siján li diedo sámé kultuvra hárráj.

Sáme mánájgárde galggi viehkken bisodit ja âvddânahttet sámé kultuvraárbev ja tjalmostit sámegiela, kultuvrav, viessomvuogijt ja árvojt mijá ájge.

Mánájgárdde galggá viehkedit mánájt oahpásmuvátjit moattevuodajda ietjasa ja iehtjádij kultuvran, ja viehkedit vaj máná máhtti vieledimev ámastit ja aktisa-sjuodadâbdov álles sámé moattevuohatj.

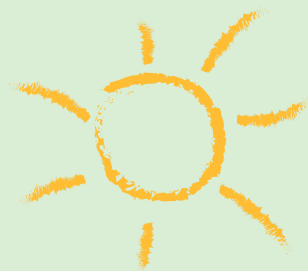
Sáme mánáigárde galggi adnuj válldet dábasasj oahppam- ja barggovuogijt, mánáj premissasj milta mijá ájge. Mánáigárdde galggá mánájda vaddet máhttelisvuodav dábasasj dájmasj oassásasstemij gánná bargge bagádalli ja dan láhkáj viehkedit mánájt iesjrádálattjan sjattatjit. Mánáigárdde galggá doajmmat sámé dádjadusá milta luondo hárráj ja viehkedit mánájt viesutjit semasvuodan luondujn, ávkkítjit ja tjuohpatjit luondov ja luonndodáhpádusájt vieledittjat. Sáme histávrrá ja kultuvrradábe degu duodje, juojgga ja subttasa galggi liehket oassen mánáigárde sisanos, hiebadum máná álldara ja ávddánime hárráj.

Rámma-plána lájddistagá sámé mánáigárdijda guosská aj sámé ássudagájda ietjá mánáigárdijn.

Suohkanijn le ávdásvásstádus vaj mánáigárddefálaldagá sámé mánájda sámé guovlojn li sámé giellaj ja kultuvrraj tjanádum.

Ietjá mánáigárde gánná li sámé máná

Sáme máná mánáigárdijn galggi mávtástuvvat vaj bisodi ja ávddánahtti gielasa, máhtudagás ja kultuvras berustahtek gánná riikan árru. Mánáigárdij sisadno sámé mánáj hárráj sámé guovloj álggolin galggá hiebaduvvat mánáj sámé duogátja gáktuj. Dat merkaj sámé mánájn ja æjgádijn le vuorddemusá barggijda jut diehti ja dættodi sámé kultuvrra galggá aj liehket oassen mánáigárde sisanos. Galggá aj ásaduvvat vaj máná bessi sámegielav gullat.

4. Mánáj oassálasstem

Mánájgárdde galggá bærrájgáhtset mánáj riektáv oassálasstemij gá ásadit ja mávtástuhtti mánájt buktet ietjasa vuojnojt mánájgárde bæjválasj doajmmaj, bs. mánájgárdde lágav §§ 1 ja 3, Vuodoláhka § 104 ja ANa mánájkonvensjávnuv art. 12 nr. 1. Máná galggi dájvváj oadtjot máhttelisvuodav oassálastájtjit pládnabargguj ja árvustallamij mij guoská mánájgárde doajmmaj. Divna máná galggi bessat átsádallat siján le vájkkudimfábmo dasi mij dáhpáduvvá mánájgárden.

Mánájgárdde galggá liehket diedulasj mánáj moattelágásj ávddánbuktemvuogijda ja oassálasstemav hiebadit mánáj álldara, átsádallamij, individuála máhtukvuoda ja dárboj milta. Nuoramus máná aj, ja máná gudi guládalli ietjáláhkáj gá giela baktu, máhtti aj buktet ietjasa vuojnojt ævtojdísá milta. Mánájgárdde viertti váksjot ja gátsedit divna mánáj moattelágásj ávddánbuktemij ja dárbojt.

Mánáj vuojno galggi dættoduvvat buohta sijá álldara ja máhtukvuoda. Mánájda ij galga vatteduvvat ávdâsvásstádus majna e rijbada.

5. Aktisasj barggo sijda ja mánálgárde gaskan

Mánálgárdde galggá aktisattjat ja dádjadusájn sijdas bærrálgáhtset mánálgárde dárbov huksuj ja stáhkamij, ja oahppamav ja ávdđamav ávdedit vuodon gájkbelak ávdđánibmáj, bs. mánálgárddelágav § 1. Nammadus «sijdda» ja «æjgáda» guosská aj ietjá ávdástiddijda. Mánálgárdde galggá bærrálgáhtset æjgádij riektáv vájkkudibmáj ja barggij aktisattjat ja dádjadusájn æjgádij, bs. mánálgárddelágav §§ 1 ja 4. Aktisasj barggon sijda ja mánálgárde gaskan galggá agev mánálgárde buoremus liehket ulmmen. Æjgádij ja mánálgárde barggij le aktisasj ávdásvásstáduš mánálgárde soapptsoma ja ávdđánime hárráj.

Mánálgárdde galggá ásádit buorre aktisasj barggon ja dialávgáv æjgádij. Aktisasj barggo æjgádij hárráj galggá liehket individdášen, juohka mánálgárde, ja juogosdášen, æjgátráde ja aktisasj barggonammadusá baktu. Individdášen galggá mánálgárdde ásádit vaj æjgáda ja mánálgárdde dájvváj máhtteba lánudit váksjomij ja árvustallamij guosská ájnegismánálgárde varresvuohťaj, soapptsomij, átsádallamijda, ávdđánibmáj ja oahppamij. Mánálgárdde galggá vuodustit ietjas árvustallamij æjgádijda ja vieledit æjgádij vuojnojt. Aktisasj barggo galggá vaddet æjgádijda máhttelisvuodav oassálastáťjit fáladagá individdášen hiebadibmáj. Æjgáda ja bargge viertti diehtet mánálgárden le sebrudakmandáhta ja árvovuodo majt mánálgárdde viertti háldádit. Mánálgárdde viertti rahtjat vaj mánálgárde boade áskáldisvuoda rijddalibmáj sijda ja mánálgárde gaskan.

Ájggomus æjgátrádij ja aktisasj barggonammadusájn le jut da árniga galggi vaddet máhttelisvuodav bærrálgáhtset æjgádij guládallamav mánálgárdij

dájmallasj lánháj. Æjgátráde galggá ávdedit æjgádij aktisasj berustimijt ja ásadit vaj aktisasj barggo mánájgárdde ja æjgátjuohkusa gaskan sjaddá buorren mánájgárddebirrasij. Æjgátráde ávdđáj biejaduvvi ássje ma li ájnna æjgádjda mánájgárde gáktuj. Miededibme gájbbeduvvá æjgátrádes jus æjgátmákso biejaduvvá ienebuj gá mierreduvvam alemusmierre.

Aktisasj barggonammadus galggá liehket rádevadde, guládallama ja aktidime orgádna. Aktisasj barggonammadussaj galggi buktet ássjijt ma li ájnna mánájgárde sisadnuj ja doajmmaj, ja æjgádij gáktuj. Aktisasj barggonammadus galggá mánájgárde jahkeplánav mierredit. Ietjá ássje ma li ájnna le duola dagu oajvvadus budsjáehttaj jali doajmmarievddadimijda.

Viehkke- ja doarjjanævojt rámmaþlána milta gávna
dána udir.no/rammeplan

6. Målssoma

Gå mánná mánájgárdáj álggá

Mánájgárdde galggá aktan æjgádij ásadit vaj mánná oadtju jasska ja buorre álgadimev mánájgádden. Mánájgárdde galggá hiebadit rutijnajt ja organiserit ájgev ja sajev vaj mánná bæssä oahpástuvvat, vuododit relasjávnhájt ja tjadnat ietjas barggijda ja ietjá mánájda. Gå mánná mánájgárdáj álggá, galggi bargge oatsodit vuostasj ájgev vaj mánná bæssä dábddát gulluvasjvuodav ja jasska-vuodav stáhkát, njunjágahttet ja oahppat.

Målssoma mánájgádden

Målssoma dáhpáduvvi aj mánájgádden. Bargge galggi bærrájgæhttet vaj máná ja æjgáda bessi oahpástuvvat mánáj gá målssu mánájjuohkusav.

Målssom mánájgárde ja skávlá gaskan

Mánájgárdde galggá aktan æjgádij ja skávlájn ásadit vaj máná máhtti oadtjot jasska ja buorre målssomav mánájgárdes skávláj ja aj skávlá asstoájggeárnij. Mánájgárdde ja skávlá bierriba diedojt lánudit álggon aktisasj barggij fálddagá hárráj vuorrasamos mánájda mánájgádden, sijá målssomij ja álggemij skávlán. Mánájgárdde viertti oadtjot miededimev æjgádijs jus galggi lánudit diedojt ájnegismánáj birra skávlájn.

Vuorrasamos máná galggi bessat ávvudallat skávláj álgátjit ja átsádallat le aktisasjvuolta mánájgárde ja skávlá gaskan. Mánájgárdde galggá ásadit vaj vuorrasamos máná oadtju átsádallamijt, máhtudagáv ja tjehpudagáv mij vaddá

sidjij buorre vuodov ja mávtástuhttemav skávláj álget. Mánájárdde galggá ásadit vaj máná máhtti láhpadit mánnágárddeájgev buorre vuogijn ja boahitet skávláj njunjágisvuodajn ja áskeldimijn ietjasa máhtukvuohatj. Máná galggi oahpásmuvvat dasi mij dáhpáduvvá skávlán ja skávláasstoájggedájman.

7.

Mánálgárdde pedagogihkalasj doajmman

Mánálgárdde galggá liehket pedagogihkalasj doajmman mij galggá plániduvvat ja árvustaláduvvat. Mánájn ja æjgádijn le riektá dájn prosæssaj oassálasstet. Ulmme mánálgárdijn pedagogalasj doajmman, le vaddet mánálda hiebadum fáladagáv mánálgárddehága ja rámmaplána milta. Jus dan mærráj jáksát, de viertti mánálgárdde liehket áhpadiddje organisasjávnná, ja pedagogihkalasj barggo galggá vuodustuvvam mánálgárddehágan ja rámmaplánan.

Pládnabarggo

Pládnabarggo vaddá barggijda vuodov ájadalátjit ja dájmatjit guhkesáiggásattjat ja systematihkalattjat pedagogihkalasj bargon. Pládnabarggo galggá vaddet kontinuitiehtav ja progresjávnnáv ájnegismánnáj ja mánájjuohtusij. Pládnabarggo tjalmos gáktu mánálgárdde tjielggi ja realiseri rámmaplánav ja galggá liehket vuodon refleksjávnnáj ja dájma ávddánahthemij.

Pládnabarggo vuodon le máhtto mánáj soappstoma ja gájkbelak ávddánime birra, ájnegattjat ja juohtusin. Dan vuodon le aj váksjom, dokumentasjávnná, refleksjávnná, systematihkalasj árvustallam ja ságastallam mánáj ja æjgádij.

Jahkepládna

Mánálgárdde galggá jahkeplánav dahkat. Duodden galggi dagáduvvat plána oanep ja guhkep ájggeávddaj ja duon dán mánájjuohtusij dárbo milta. Jahkepládna le barggoræjddo mánálgárdde barggijda ja duodas mánálgárde válljimav

ja vuodustimev. Jahkepládna vaddá diedoijt mánáigárde pedagogihkalasj bargos oajválattjajda, mánáigárde aktisasj barggoguojmijda ja ietjá berustiddjijda.

Jádediddje galggá jahkepládnabargov jádedit. Jahkepládna galggá mánáigárde aktisasj barggonammadusás mierreduvvat. Jahkepládna galggá vuosedit gáktu mánáigárdde sihtá barggat dagátjit rámma-plána ulmijt ja sisanov ja mánáigárdde-æjgáda bájkálasj hiebadimijt pedagogihkalasj barggon. Jahkepládna galggá vuosedit gáktu mánáigárdde barggá huvsujn, stáhkamij, ávddamijn ja oahppamijn. Dánna viertti aj progresjávnná tjielggasit boahitet ávddán. Dánna tjalmostuvvá gáktu mánáigárde ja æjgádij oassálasstem boahíta ávddán pládnabargon ja gáktu mánáigárdde árvustallá ietjas pedagogihkalasj bargov. Dánna galggá aj ávddánboahitet gáktu mánáigárdde barggá gá ádá mánáigárde ávddadit ja gáktu bærráigáhtsi aktisasj bargov ja aktijvuodav skávlájn.

Sáme mánáigárdijn galggá jahkepládna tjuovvot sáme jabijt. Jahkepládna galggá vuosedit gáktu mánáigárdde tjadná pedagogihkalasj bargov jage mannuj ja rievddamijda luondon.

Árvustallam

Mánáigárdde galggá dájvváj pedagogihkalasj bargov árvustallat. Pedagogihkalasj barggo galggá tjielggiduvvat, analyseriduvvat ja guoradaláduvvat mánáigárde plánaj milta, mánáigárdde delága ja rámma-plána milta. Oajvveulmme árvustallambargujn le sihkarasstet vaj divna mánáigárde oadtju fáladagáv mánáigárdde delága ja rámma-plána milta.

Árvustallambarggo galggá tjuovvot dajt refleksjávnnájt masi álles barggijjuogos le guorrasam. Aktisasj refleksjávnná pedagogihkalasj barggo hárráj máhtta barggijda vaddet álgov pládnabarggij ja tjadádibmáj. Máhtta aj ságastallamav báktet mánáigárde ulme, sisano ja dahkamusáj hárráj. Fágallasj ja etihkalasj tjuolma galggi liehket oassen árvustallambargos. Dan láhkáj máhtti bargge oahppat ietjasa bargos ja ávdedit mánáigárde pedagogihkalasj doajmman.

Máhtto mánájuohkusa ja ájnegismánáj soapptsoma ja gájkbelak ávddánime birra le ájnas gá divna mánájda galggi vaddet hiebaduvvam fáalldagáv mánárgárd-delága ja rámmaplána milta. Máná soapptsom ja gájkbelak ávddánibme galggá dan diehti váksjoduvvat ja aktelasj árvustaláduvvat, máná ietjas máhtukvuoda ja máhto milta mij guosská mánáj ávddánibmáj ja dárbojda. Máná átsádallama ja vuojno galggi vuodon árvustallamin.

Dokumentasjávnná

Dokumentasjávnná barggij bargos tjalmos gáktu bargge barggi gá galggi gájb-bádusájt állidit mánárgárdelága ja rámmaplána hárráj. Dokumentasjávnná pedagogihkalasj bargos galggá tjuovvot mánárgárde bargov gá pláni, árvustalli ja ávddánahtti pedagogihkalasj dájnav. Dokumentasjávnná pedagogihkalasj bargos máhtta vaddet æjgádjida, lahkabirrasij ja suohkanij – mij le mánárgárde oajvålasj – diedoht majt mánná váset, oahppá ja dahká mánárgården, ja gáktu mánárgårde gájb-bádusájt állit mánárgårdelága ja rámmaplána hárráj.

Árvustallama mánájuohkusa ja ájnegismáná soapptsoma ja gájkbelak ávddánibme galggá duodastuvvat gá le dárbulasj ásadittjat mánájuohkusij ja ájnegismánáj hiebaduvvam fáalldagáv. Dassta boahotá álggo hiebadit ja ávddánahttet pedagogo-gihkalasj bargov.

Mánáj le riektá suodjaluvvat ietjasa integritiehta hárráj. Etihkalasj perspektijvva galggá liehket vuodon dokumentasjávnnán mánájuohkusa ja ájnegismáná hárráj. Diedo persávnáj hárráj galggi giehtadaláduvvat persávnádiehtolága milta. Gá le sáhka persávnádiehtoj, de le tjoahkkidum diedo, registrerima, tjoahkkájbidjama, vuorkudibme ja álgusvaddem diedojs ja árvustallama tjanádum ájnegispersávnáj. Jus mánárgårdde galggá vaddet diedoht máná birra ietjá instánsajda ja gá láchaloahpádus ij gávnnu, vierttiji æjgáda miededit dav. Gájb-bádus miededibmáj æjgádijs ij le dárbbu dalloj gá bargge juohki diedoht mánájuodjalibmáj mij gájbbeduvvá diededimvælgos mánárgårdde-lágan § 46.

Æjgádijn le riektá gæhttjat ja oadtjot diedojt ietjasa mánáj hárráj, ja gádodit ja duollit diedojt ma li boasstot.

Ásadit sahtepedagogihkalasj fálaldagáv mánájda gudi dárbaži sierra dárjav

Mánájgárdde galggá hiebadit sahtepedagogihkalasj fálaldagáv mánáj dárbo ja máhtukvuoda milta, dalloj aj gá muhtem mánájn le dárbbu sierra doarjjaj oanep jali guhkep ájgev. Mánájgárdde galggá bærrájgæhttjat vaj máná gudi dárbaži sierra dárjav, árrat oadtju sosiála, pedagogihkalasj ja/jali rubbmelasj ása-dimev mij le dárbulasj ásadittjat mánnáj sebrudahtte ja avtaárvvusasj fálaldagáv. Ásadibme galggá árvustaláduvvat maŋenagi ja hiebaduvvat máná dárbo ja ávddánime milta.

Sebrudahttem mánájgárden le aj ásadibme sosiála oassálasstemis. Mánájgárde sisadno viertti gaskostuvvat dan láhkáj vaj duot dát mánná máhtta oassálasstet ietjas dárboj ja máhtukvuoda milta. Mánájgárde ájnnašamos sosialiserimarena le stáhkam. Muhtem mánáj hárráj máhtta árra rahtjamos merkahit jut bargge barggi sierraláhkáj ulmmelattjat ja systematihkalattjat – oanep jali guhkep ájgev – mánájt sebrudahttemin mávsulasj aktisasjvuodan.

Jus le sivva jáhkket máná dárbo e gábtjádová pedagogihkalasj fálaldagá baktu, galggá mánájgárdde diededit æjgádijda riektáv gájbbedit ássjedábdde árvustallamav mánás vaj máhtti mierredit jus mánán le dárbbu sierrapedagogihkalasj væhkkáj.

Mánájgárdde galggá bærrájgæhttjat vaj máná gudi oadtju sierrapedagogihkalasj viehkev, sebrudahteduvvi mánájjuohkusij ja sahtepedagogihkalasj fálaldahkaj.

8.

Mánálgárde barggovooge

Barggovooge galggi bærrálgáhtset mánáj dárbojt huksuj ja stáhkamij, oahppamav ja ávddamav ávdedit ja vaddet mánájda máhttelisvuodav oassálasstemij. Bargge galggi adnuj válldet málsudahkes barggovoogijt, ja da galggi hiebaduvvat ájnegismánnáj, mánájjuohkusij ja bájkálasj birraij. Barggovoogij válljim vaddá máhttelisvuodajt dahkat mánálgárde sisanov geldulattjan ja málsudahkkásin. Barggovooge máhtti vaddet berustimev ja mávtástuhttemav ja vaddi máhttelisvuodav buktet ádá átsádallamijt ja vásádusájt mánálgárdáj.

Bargge galggi

- vuolget mánáj átsádallamijs, berustimijs, vuojnojs ja dájmalasjuodas mánálgárde bæjválasj bargon gá válljiji ja tjadádi tiemájt ja prosjevtajt
- ásadit sjuggelisvuodav ja stáhkamav ja liehket mielos improvisasjávnnáj ja mánáj oassálasstemij
- málssot hæhkka ja mierredum dájmaj gaskan
- arvusmahttet mánáj imájdallamav ja máhtukvuodav gatjálvisájt buktet, áhtsát vásádusájt, álgadit juojnak ja rijbadit ádá ássij
- vaddet mánájda málsudahkes dáhpádusájt ja máhttelisvuodav ávddánbuktet moatte láhkáj
- barggat doaresfágalattjat ja állásit ja vuojnnet rámmaplána ásiht aktisasjuodan
- sebrudahttet lahkabirrasav ja bájkálasj dilijit pládnabargo ja dájmaj tjadádime baktu
- dájvváj árvustallat jus barggovoogij válljim máhtá rámmaplánav realiserit

Progresjávnná

Progresjávnná mánájgárden merkaj jut divna máná galggi ávddánit, oahppat ja ávddánimev dábddát. Divna máná galggi dábddát progresjávnnáv mánájgárde sisanon, ja mánájgárdde galggá ásadit dilev vaj máná divna áldarjuohkusin oadtju málsudahkes stáhkam-, doajmma- ja oahppammáhttelisvuodajt. Bargge galggi vijdedit ja ávdedit mánáj berustimijt ja vaddet mánájda málsudahkes átsádallamijt ja vásádusájt. Mánájgárdde galggá ásadit progresjávnnáv gá válljiji pedagogihkalasj sisanov, barggovuogijt, stáhkamijt, materiálajt ja hábbmimav birrasijs. Máná galggi hásstalusájt oadtjot ma li hiebadum ietjasa átsádallamijda, berustimijda, máhttuj ja tjehpudahkaj.

Bargge galggi

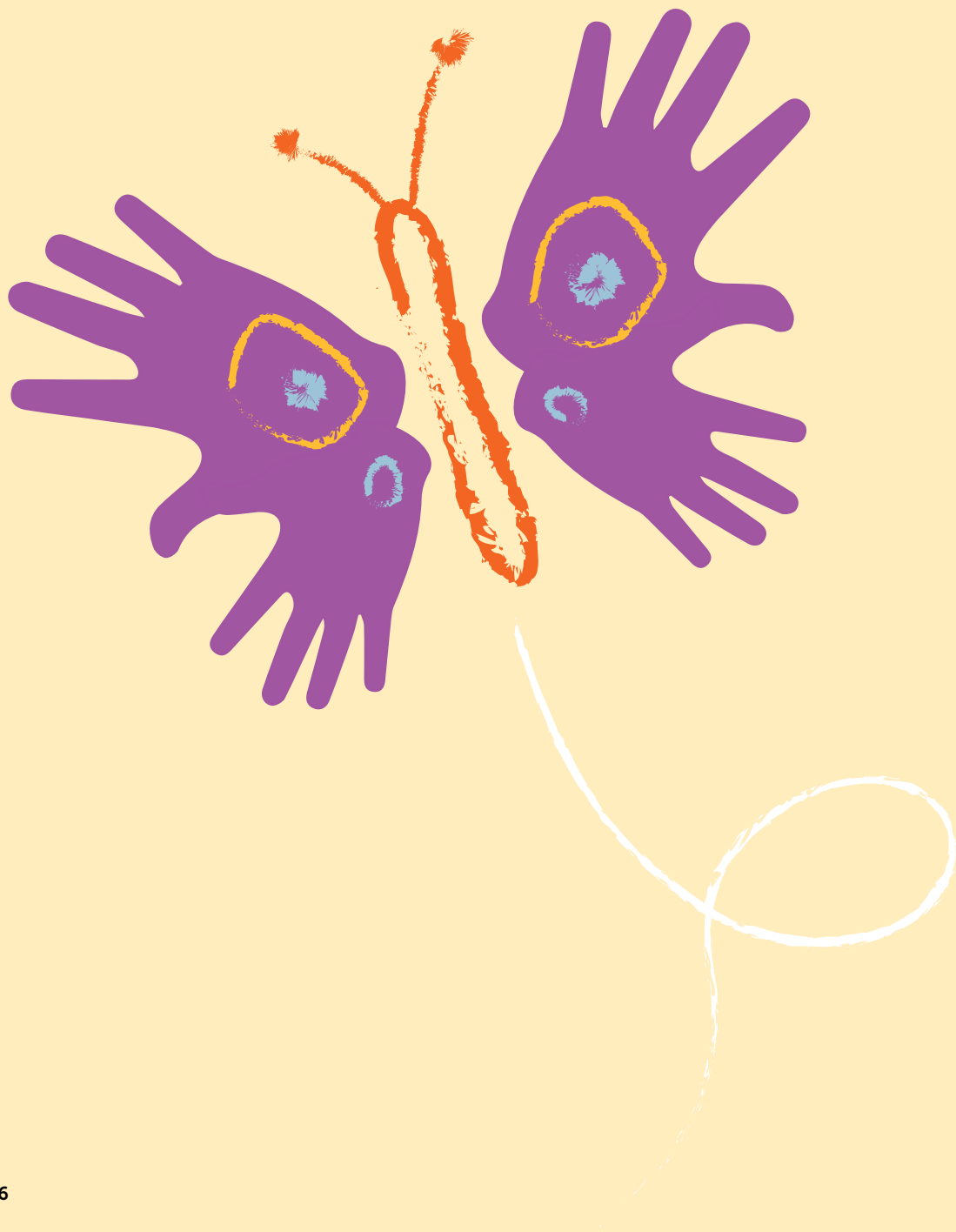
- ájttsat, gátsedit ja joarkket dajna majt máná juo berusti
- plánit ja ásadit progresjávnnáv mánájgárde sisanon divna mánájda
- vaddet mánájda rijbadimátsádallamijt ja sæmmi báttá vaddet juojddá man vuosstij rahtji
- ásadit dilev tjejnodiibmáj, dábddámussaj ja gærddomij mánájgárde sisano ja barggovuogij hárráj
- introduserit ádá perspektijvajt ja ásadit ádá átsádallamijt ja vásádusájt
- bærrájgæhttjat progresjávnnáv gá diedulattjat adná materiálajt, girijit, stáhkusijt, vædtsagijt ja ræjdojt ja adnet dajt sadjihin mánájda

Mánájgárde digitála barggo

Mánájgárde digitála barggo galggá mánájt oadtjot stágatjit, ja báktet sjuggelisvuodav ja oahppamav. Gá digitála ræjdojt pedagogihkalasj bargon adná galggá dat doarjot mánáj oahppamprosessav ja állidit rámmaplána lájddistusájt boandás ja gájkbelak oahppambirrasav divna mánájda. Gá digitála ræjdojt adni de galggi bargge liehket dájmalattja mánáj siegen. Sæmmi báttá galggi digitála ræjdo aneduvvat ájádusájn ja ij badjel miere barggovuohken aneduvvat. Mánájgárdde galggá vuosedit digitála dájdojt ja vaddet mánájda ávddánahttet muhtem etihkalasj dádjadusáv tjanádum digitála mediájda.

Bargge galggi

- vuosedit digitála dáj dov mij gullu diehtoåhtsámij, liehket diedulasj dájddobar-go ráddimriektá ja gálldoárvustallama hárráj ja bærrájgåhtset mánáj perså-vnnåsuodjalimev
- viehkedit mánájt guoradalátjit, stågatjit, åhpatjit ja ietja dagátjit juojddá digitála åvddånbuktemvuogij baktu
- árvustallat relevånsav ja dågålasjuodav ja oasev vålldet mánáj mediaanos
- guoradallat sjuggelis ja hábbmididdje anov digitála ræjdojs mánáj siegen

9. Mánálgárde fáhkasuorge

Fáhkasuorge gávviij suorgijt majt máná berusti ja mij le iesjávvon sidjij mánálgárddeálldarin, ja mij galggá ávdedit soaptsomav, gájkbelak ávddánimev ja varresvuodav. Mánálgárdde galggá vuojnnet fáhkasuorgijt aktijvuodan, ja dívna fáhkasuorge galggi liehket ájnas oase mánálgárde sisanos. Sáme mánálgárdijjn galggá barggo fáhkasuorgijn vuolget sámegielas, kultuvras ja árbbedábes.

Mánálgárde árvvovuodo ja ulmme galggá vuosedit man guovlluj fáhkasuorgij barggat, ja mánáj riektá oassálasstemij galggá bærrálgátseduvvat. Mánáj stáhkama vaddi ájnas vuodov gá le fáhkasuorgij barggamin. Mánálgárdde galggá berustit mánáj berustimes ja dájmajs vaj barggo fáhkasuorgij sjaddá mávsulasj ja suohtas oasse mánáj árggabiejves. Mánáj berustibme fáhkasuorgijs galggá arvusmahteduvvat, ja mánálgárdde galggá viehkken vuododit aktisasjvuodav gánná oahppi ja mij árvvon adná duov dáv ávddánbuktemav ja vuojnov. Máná galggi máhtov ávdedit ja tjehpudagáv juohkka fáhkasuorgen imájdallama baktu, guoradallama ja hábbmididdje dájmajs baktu. Mánálgárdde galggá adnet duov dáv ábnasav ja ræjdov, teknologijav ja digitála vædtsagijt, spellamijt, girjijt ja musihkav gá fáhkasuorgij barggi. Fáhkasuorge li ienemusát sæmme gá majt máná manjela oadtju fáhkan skávlán.

Guládallam, giella ja tæksta

Fáhkasuorge bargadijn galggá mánálgárdde viehkedit mánájt vaj bessu guoradallat ja ávddánahttet ietjasa gielladádjadusáv, giellamáhtudagáv ja guládallamhámij moattevuodav. Mánálgárden galggi máná dejvadit duojna dájna gielajn, giellahámijn ja dialevtajn rijmaj, gáritjisáj, lávllagij, girjálásjuoda ja tevstaj baktu,

ietjas ájges ja ávdep ájges. Mánájgárdde galggá viehkedit vaj máná stáhki gielajn, symbávláj ja tevstaj ja arvusmahttet gielalasj njunjágahttemij diedulasjvuohvaj ja ávddánibmáj.

Mánájgárden galggi máná oadtjot máhttelisvuodav átsádallat duov dáv ávddánbuktemvuogev tevstajs ja subttasij, gáldon estetelasj muossádibmáj, máhttuj, refleksjávnnáj ja gielaj ja kultuvraj æjvvalibmáj. Bargge galggi hásstet mánájt njálmálasj gielav ja tjállemgielav guoradalátjit.

Gå li barggamin guládallamijn, gielajn ja tevstaj galggá mánájgárdde viehkedit vaj máná

- ávddánbukti dábdojdisájt, ájádusájt, vuojojt, ja átsádallamijt moatte láhkáj
- adni gielav relasjávnnájt dagátjit, oassálastátjit stáhkamijn ja ræjddon rijdojt tjoavdátjit
- ávddánahtti ietjasa báhkodájdusáv ja adni málsudahkes báhkoanndudagáv
- stáhki, improviseriji ja gæhttaladdi rimaj, rytmaj, jienaj ja bágoj
- dejvadi máttijn subttasijn, bávaj ja ávddánbuktemvuogij
- átsádalli geldulasjvuodav ja ávov jieddnáslágádjijn, subttasij, lávllagij ja ságastallamij baktu
- guoradalli ja ámastti átsádallamijt duojna dájna tjállemgiella ávddánbuktemijn, degu stáhkama, tjállema, sárggoma ja bokstáva, ja láhkâm- ja tjállemdájmaj baktu

Bargge galggi

- dahkat málsudahkes giellabirrasav gánná máná bessi átsádallat ávov giellaadnema baktu ja gå guládalli iehtjádij
- tjálmotit gielalasj ja kultuvralasj moattevuodav, doarjjot mánáj moattelágásj ávddánbuktemijt ja identitiehtav ja ávdedit moattevuodav guládaládjijn, gielajn ja ietjá ávddánbuktemvuogij
- hásstet duon dán ságastallamij gánná máná bessi subtsastit, imájdallat, ájádallat ja gatjádallat
- bádttit mánájt gávádalátjit ja gielajn stágotjit, ja jienaj, rijmaj ja rytmaj

- mávtástuhttet mánáj stáhkamav ja guoradallamav tjállemgielas
- adnet málsudahkes ávddånbuktemvuogijt ja fállat valjev girjijs, lávllagijs, gávájs ja ávddånbuktemvuogijs
- sebrudahttet divna mánájt giellaarvustahttem dájmaidja

Rumáj, labudallam, biebbmo ja varresvuolta

Dábijda ja dâmadimvuogijda ulmusj juo hárrján árrat. Buorre dábe majt mánálgárddeálldarin ámas, máhtti álles iellemav bissot. Mánálgárdde galggá ásadit dilev vaj divna mánánessi labudallamávov átsádallat, biebbmoávov, sosiála lassjesvuodav ja rubbmelasj ja psykalasj varresvuodav. Máná galggi sæbrrat dájmaidja gánnánessi labudallat, stáhkát ja sosiálat avtastallat ja átsádal-lat arvusmahttemav ja rijbadimev ietjasa máhtukvuodas. Mánálgárdde galggá viehkedit vaj oahpásmuvvi ietjasa rubmahij ja ávdedi diedulasjvuodav ietjasa ja iehtjádij rájjá hárráj.

Fáhkasuorgij bargadijn galggi mánánessat dâbdddát, átsádallat, stáhkát, oahppat ja dâmadit rubmaha bieles. Gá oassálassti biebbmo- ja bárrámusdájmaidja galggi máná arvusmahteduvvat lassjes biebmot bárráttit ja oattjotjit vuodulasj dádjadusáv gáktu lassjes biebbmo vaddá buorre varresvuodav.

Gá barggi rubmahijn, labudallamijn, biebmujn ja varresvuodajn galggá mánálgárdde viehkedit vaj mánánessi

- átsádallat soapptsomav, ávov ja rijbadimev gájkbelak labudallamátsádallamij baktu, goaden ja álggon, jahket birán
- dâbdijdit ietjasa dárbojda, oadtjot dádjadusáv almatja rubmahis ja oadtjot buorre dábijt rájnasvuoda hárráj ja málsudahkes biebmov
- ávdedi rubbmelasj tjehpudagáv, rumárijbadimev, koordinasjávnnáv ja rubbmelasj máhtukvuodav
- átsádallat árvustallat ja rijbadi vádâlasj stáhkusijt rubbmelasj hásstalusáj baktu
- sjaddat jasska ietjasa rubmaha hárráj, oadtjot vuogas dádjadusáv ietjastisá ja dâbdijdit dâbdojisá

- biedjat rájáv ietjasa rubmaha hárráj ja vieledit iehtjádij rájáj
- oadtjot dádjadusáv biebmoo álgos, biebmooj buvtadimes ja gæjnos biebmoo bárrámussaj

Bargge galggi

- liehket doajmmela ja sadjihin, doarjjot ja hássalitet mánájt moattebelak rubbmelasj stáhkusijda ja dáhkkit mánájt rijbadimev
- viehkedit mánájt buorre dábijt ámastittjat, guottojt ja máhtov biebmoo hárráj, rájnasvuodav, dájmajt ja vuojnadimev
- vaddet mánájda moattebelak ja hássaliddje labudallambirrasijt, dábdudakátsáddallamijt ja rubbmelasj stáhkusijt álggon ja sinna, mánájjárden ja álggolin.
- viehkedit mánájt ávdedit diedulasj riektáv mierredit ietjasa rubmaha badjel ja vieledit iehtjádij rájáj
- ásadit dilev vaj bárrámájge ja biebbmoriejddim báktá bárrámávov, oassálasstemav, ságastallamav ja aktisasjvuodadábdojt mánáj lunna
- dábddát ja dámádit nasjonála lájddistagájt varresvuoda ávdediddje ja duostudiddje dájmajt ma mánájda guoski

Dájdda, kultuvrra ja sjuggelisvuohta

Dájda ja kultuvra átsáddallama mánájjárden vaddi vuodov gulluvasjvuohtaj, oassálasstemij ja ietjasij dahko barggaj. Mánájjárden galggi máná oadtjot estetelasj átsáddallamijt duojna dájna dájda ja kultuvra ja organiseridum vuogij milta mij vaddá mánájda máhttelisvuodav guoradallamij, tjejjnodibmáj ja progresjávnnáj. Máná galggi doarjoduvvat vaj sjaddi sjuggela ja dahki ietjasa dájdalasj ja kultuvralasj ávddánbuktemijt. Mánájjárdde galggá ásadit bærástimev ja sjuggelisvuodav gá mánájt ásadit aktan dagáttit dájdalasj ja kultuvralasj ávddánbuktemijt.

Fáhkaguovllo sisadná moalgedimvuogijt degu gávvádájdda, dájddaduodje, musihkka, dánssa, drámá, giella, girjálavjuohta, filmma, arkitektuvrra ja hábbmim. Mánájjárden galggi máná dejjadit duojna dájna dájdalasj ja kultuvralasj

ávdđánbuktemijn ma vuosedi sebrudagá moattevuodav ja duov dáv ájgge-
gávdav. Fáhkasuorgij bargon galggi bargge arvusmahttet mánáj njunjá-
svuodav, vijdedit sijá dádjadusáv ja bákttet imájdallamav, guoradallamav ja
gæhttjaladdamav. Mánájgárdde viertti ásadit ja ávdedit mánáj sjuggelis
prosessajt ja ávdđánbuktemvuogijt.

Dájda, kultuvra ja sjuggelisvuoda bargadijn galggá mánájgárdde ásadit vaj máná

- adni gávnijt, lanjájt ja materiálajt ma doarjju sijá stájgajdahtte ja estetelasj
moalgedimvuogijt
- válldi adnuj ájádusájt, sjuggelis ájádallamav ja dahkamávov
- ávdđánbuktemijt ja dábdojt gárvedit gá dejvadi dájda, kultuvrajn ja
estetihkajn dájmej baktu álggon ja sinna
- dejvadi dájdalasj ja kultuvralasj ávdđánbuktemvuogij moattevuodajn ja
guoradalli ja oassálassti dájdda- ja kultuvrramuossádímij iehtjádij siegen
- adni duov dá teknihkav, materiálav, ræjdojt ja teknologijav estetelasj
ávdđánbuktemijn
- bessi átsádallat ávov ja mihásvuodav ietjasa kultuvralasj gulluvasjuoda hárráj

Bargge galggi

- ságastallat mánáj ietjasa ja iehtjádij dájdalasj ja kultuvralasj ávdđánbuktemij birra
- sajev vaddet, doarjjot ja boanndodit mánáj gárvedimev gá dejvadi dájda ja
kultuvrajn
- liehket gullisa, dâhkkidit ja duosstot mánáj ietjasa árbbedábev ja mánájkultuvrav
- gulldalit ja ájttsat mánáj moattelágásj kultuvralasj ávdđánbuktemav, vieledit sijá
ávdđánbuktemhámiijt ja ávdedit mielav joarkátjit estetatalasj suorgijt guora-
dallamijn
- arvusmahttet mánájt ávdđánbuvtátjit musihka, dánsa, drámá ja ietjá dájmej
baktu, ja vaddet sidij máhttelisvuodav ávdđánahtátjit duov dáv ávdđán-
buktemvuogev
- tjalmostahttet ja dahkat estetelasj dimensjávnaht mánájgárden ja mánájgarde
álggolin

- vaddet mánájda máhttelisvuodav dábij moattevuodajn ja dájdda- ja kultuvraávdđánbuktemij oahpásmuvátjit ávdutjis ja dálátjis
- ásadit vaj kultuvralasj moattevuohta sjaddá boanndudahkan álles mánájjuohkusij

Luonndo, birás ja teknologijja

Átsádallama luondos galggi dádjadusáv luondo iesjvuodas ávdedit ja mánáj mielas luonndoresursajt suodjalit, bisodit biologijjalasj moattevuodav ja ásadit guoddelis ávddánimev. Mánájgárdde galggá viehkedit mánájt luonnduj mielas-tuvvat ja bessat luondov átsádallat mij ávdet máhttelisvuodav luondon bierrggit jage moatten gávdan.

Mánájgárdde galggá ásadit dilev vaj máná bessi luondo moattevuodav átsádallat ja aj átsádallat luondov arenán stáhkamij ja oahppamij. Mánájgárdde galggá ásadit vaj máná sjaddi njunjágisá luonndodiedalasj dáhpádusájda, átsádallat gulluvasjvuodav luonnduj ja teknologijja ja ræjdoj adnemij hárrjánit.

Luondo, birrasa ja teknologijja bargo baktu galggá mánájgárdde ásadit vaj máná

- bessi átsádallat ja guoradallat luondov ja luondo moattevuodav
- oadtju buorre átsádallamijt luonndoiellemijs jahket birán
- átsádalli, guoradalli ja gæhhtjaladdi luonndodáhpádusáj ja rubbmelasj lágaj
- bessi oahpásmuvvat luonnduj ja guoddelis ávddánibmáj, oahppi luondos ja ávddánahtti vieledimev ja dádjadusáv gáktu luondov huksat
- bessi oahpásmuvvat juhtusijda ja sijá iellemij
- bessi dahkat hámev duot dát materiálas ja guoradalli máhttelisvuodav vædtsagijs ja teknologijjas
- bessi oahpásmuvvat ulmuttij iellemsyklusij

Bargge galggi

- ásadit máhttelisvuodav valjes luonndoátsádallamijda ja adnet arenav stáhkamij, imájdallamij, guoradallamij ja oahppamij
- vaddet mánájda astov ja máhttelisvuodav gatjádallat, ájádallat ja gávnadit ietjasa tjielgadásájt tjuolmajda, ja oassálastátjit ságastallamijda dan birra majt li vásedam ja átsádallam
- tjalmosit luonndodáhpádusájt ja ájádallat ássij birra luondos aktan mánáj guoradallat ja gæhttaladdat teknologijjav ja luonndodáhpádusájt mánáj aktan

Láhko, sadje ja hábme

Fáhkasuorgen le gatjálvis ájttsat, guoradallat ja dahkat struktuvrajt ja mánájt viehkedit dádjadittjat aktijvuodajt luondon, sebrudagán ja universan. Mánájjárdde galggá tjalmosit aktijvuodajt ja ásadit vaj máná bessu guoradallat ja ájttsat matematihkav bæjválasj iellemin, teknologijan, luondon, dájdan ja kultuvran ja gá ietja li sjuggela ja doajmme. Barggo fáhkasuorgen galggá arvusmahttet mánáj imájdallamav, njunjágisvuodav ja arvusmahttemav tjuolmmatjoavddemij.

Fáhkasuorgen le stághadahte ja guoradalle barggo buohtastahttemij, tjuolldemij, biedjamij, orienterimij, visualiserimij, hámijsa, minsstarijsa, lágojsa, láhkámij ja mihttimij. Gatjálvis le aj gatjálvisájt buktet, árvvaladdat, argumenterit ja tjoavddusijt áhtsát.

Lágoj, sajij ja hámijsa bargadijn galggá mánájjárdde gárvedit mánájt

- vaj ájttsa ja imájdalli matematihkavas aktijvuodajt
- vaj ávdđánahtti dádjadusáv vuodulasj matematihkavas buojkuldagájda
- stághatjit ja gæhttalattatjit lágoj, valljudagáj ja láhkámij ja oadtjot átsádallamijda duot dat ávdđánbuktemvuoges
- vaj átsádalli stuorrudagájt birrusijn ja daj buohtastahttemav
- adni rubmahav ja dábdudagájt ávdđánahtátjit sadjedádjadusáv
- guoradalátjit ja dábdátjit vuogijt hámijsa, ja tjuoldátjit dajt duon dá láhkáj

- guoradalátjit ja átsádallamijt ámastittjat gá matematihkasaj tjuolmajt tjoavddi ja matematihka ávov átsádalli

Bargge galggi

- adnet matematihka buojkuldagájt ájádaldum ja dájmalattjat árggabiejven
- adnet girijit, stáhkamijt, musihkav, digitála ræjdojt, luonndomateriálajt, stáhkusijt ja ræjdojt majna arvusmahti mánájt matematihkasaj ájádallamij
- nannit mánáj njunjágisvuodav, matematihkaávvov ja berustimev matematihka aktijvuodas álgo mánáj ávddánbuktemhámes
- ásadiit vaj ámastit matematihkasaj átsádallamijt gá boandodi mánáj stáhkamijt ja árggabiejev matematihkasaj ájádusáj ja tjiengalap ságastallamij
- arvusmahttet ja doarjjot mánáj máhtukvuodav ja sávrrudagáv tjuolmmatjoavddema hárráj

Etihkka, ássko ja filosofijja

Etihkka, ássko ja filosofijja le siegen hábbmimin gáktu ulmusj dádjat væráldav ja almatijit ja bájnna árvot, dábijt ja guottojt. Fáhkasuorgen le sierra berustibme mánájgárde sebrudakmandáhtas ja árvvovuos sebrudagán mij le bájnnum iellemvuojojt moattevuodas.

Mánájgárdde galggá mánájt oahpásmahttet subttasijda, dábijda, árvojda ja allaájijda duon dán áskon ja iellemvuojojn ja átsádallamijda gánná kultuvralasj ávddánbuktemin le iesjárvo. Mánájgárdde galggá vaddet berustimev sebrudagá moattevuodas ja dádjadusáv ietjá almatij iellemis ja viessomvuoges. Gá ságastalli ja imájdalli eksistensiála, etihkasaj ja filosofijjalasj gatjálvisáj birra galggi máná oadtjot máhttelisvuodav ietjá dahkat gatjálvisájt, guldalit ietjádijda, usjudallat ja vásstádusáv gávnnat. Dan láhkáj galggá mánájgárdde viehkedit lájttálisát ájádálátjit ja dájdduj.

Etihkka, ásko ja filosofijja bargo baktu galggá mánáigárdde viehkedit vaj máná

- oadtju dábdov vuodulasj árvodja risstalasj ja humanistalasj árvodja ja dábijda ja oahpásmuvvat ásskojda ja iellemvuojojda ma gávnnuji mánáigárden
- guoradalli ja imájdalli eksistensiála, etihkalasj ja filosofijjalasj gatjálvisájt
- oahpásmuvvi, dádjadi ja ájádalli vuodulasj dábijt ja árvot
- oadtju dádjadusáv gávnnuji moattelágásj vuoge gáktu dádjadit ja aktan viessot
- berustimev ja vieledimev ávddánahtti nubbe nuppe hárráj ja dádjadi árvov dassta ma li ja ma ælla muoduga aktisasjuodan

Bargge galggi

- subttasijt subtsastit ja vaddet sajev mánáj átsádallamijda, ságastallamijda, vásádusájda ja ájádusájda áskoj, iellemvuojo, etihka ja eksistensiála tiemáj hárráj
- guoradallat ja imájdallat eksistensiála, etihkalasj, ásko, iellemvuojo ja filosofijjalasj gatjálvisájt mánáj aktan
- viehkken ávddánahttet mánáj gierddisvuodav, berustimev ja vieledimev nubbe nupes ja ulmutjijs duot dát kultuvralasj, ásko jali iellemvuojo gulluvasjuodas
- oahpásmahttet ja markerit mærkabiejvijt, allaáigijt ja dábijt risstalasj kultuvraárben ja ietjá áskojn ja iellemvuojojn ma mánáigárden gávnnuji
- ságastallat mánáj ásko ja kultuvralasj ávddánbuktemvuogij birra ja liehket diedulattja gáktu ietjas oassálasstem máhtta doarjjot ja vijdedit mánáj ájádallamav
- identifiserit árvvorijdojt árggabiejven, ájádallat árvvovuorodimijt ja guottojt ja liehket diedulasj gáktu da báhiti ávddán gá le mánáj barggamin

Lahkabirás ja sebrudahka

Mánáj oassálasstem mánáigárde árggabæjvváj biedjá vuodov dádjadussaj ja átsádallamijda oassálasstemis demokratijjalasj sebrudagás. Guoradallama,

vásádusáj ja átsádallama baktu galggá mánárgárdde viehkedit vaj máná oahpásmuvvi ietjasa lahkabirrasijn, sebrudagájn ja væráldijn.

Mánárgárdde galggá vaddet dádjadusáv ja átsádallamijt bájkálasj dábijda, sebrudakinstitusjávnnájda ja virgijda vaj máná bessi átsádallat gulluvasjvuodav lahkabirrasij. Kultuvralasj moattevuohta, duot dat viessomvuohke ja duot dat fámilljavuohke le oassen fáhkasuorges. Stáhkama ja málsudahkes dájmaj baktu galggi máná oadtjot átsádallamijt guldalit, sjehtadallat ja dágástallat ja oadtjot álggodiedoht almasjrievtesvuodajda.

Fáhkasuorgen galggi diedo sáme giela hárráj, kultuvra ja dábij, ja nasjonála binneplágoj hárráj. Juohkusa guhkesájggásasj tjadnasij riikkaj lágáduvvi nasjonála binnepláhkón. Vuonan li dá unneplágo álmuga; guojna/vuona-suobmelattja, juvdá, miehtsesuobmelattja, romaga ja romanálmuk/tatara.

Lahkabirrasa ja sebrudagá bargo baktu galggá mánárgárdde ásadit vaj máná galggi

- mávtástuvvat oassálastáhtjit ietjasa árggabæjvváj ja ávddánahttet luhtádusáv sebrudagá oassálasstemij
- átsádallat divna oadtju hástalusáht ja sæmmi máhttelisvuodajt oassálasstemij
- guoradallat duov dáv guovlov, oahpásmuvvi institusjávnnáj ja bájkij lahkabirrusin ja oahppi oahpásmuvvat ja jaskugit mannat
- oahpásmuvvat bájkálasj histávrráj ja bájkálasj dábijda
- oahpásmuvvat duojna dájna dábijn, viessomvuogijn ja fámilljavuogij
- oahpásmuvvat sámijda Vuona álgoálmugin, ja oahpásmuvvat sáme kultuvrraj
- oahpásmuvvat nasjonála binneplágojda

Bargge galggi

- bærrájgáhtset vaj máná átsádalli sijá válljim ja dájma máhtti vájkkudit dilev sidjij allasisá ja iehtjádijda
- introduserit mánáht ulmutijda, bájkijda ja sebrudakinstitusjávnnájda

lahkabirrasin mij nanni gulluvasjvuodav ja viehkedit mánájt oahpásmuvátjit ja jasska liehket

- vaddet mánájda sæmmi máhttelisvuodajt, ávdedit dássádusáv ja duostodit badjelgæhttjamav, guottojt, stereotypiajt ja rasismav
- vaddet mánájda dádjadusáv sebrudahka le rievddamin, ja sij oassen histávrålasj, dálåsj ja boahhteájggåsasj aktijvuohtaj
- oahpásmuhttet mánájt sáme kultuvrraj ja viessomvuogijda ja tjadnat sáme perspektijvav mærrkabiejvijda ja árggabiejveiellemij, dájddaj ja kultuvrraj ja biebbmodábijda
- vaddet mánájda álggodiedojt almasjrievtesvuoda sisadnuj, ållagasj mánájkonvensjåvnnåj

Viehkke- ja doarjjanævojt rámmaplána milta gávna dánna udir.no/rammeplan

A large white rectangular area with horizontal blue lines, resembling a writing paper or a template for text. The lines are evenly spaced and run horizontally across the width of the page. This area is intended for students to write their answers.

A large white rectangular area with horizontal orange lines, serving as a writing space. The lines are evenly spaced and run across the width of the rectangle. There are 20 lines in total, starting from the top and ending at the bottom of the white area.

Viehkke- ja doarjjanævojt rámmaplána milta gávna dånna udir.no/rammeplan

A large white rectangular area centered on the page, containing 20 horizontal lines for writing. The lines are evenly spaced and extend across the width of the rectangle.

Hábbmim:

Creuna

Prienntim:

07 Media

**Almudusá dárogiellaj, ádadárogiellaj
ja sámegiellajda**

100 000

Almoduvvam Áhpadusdirektoráhtas 2017